

М. В. Брода, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

ТЕНДЕНЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Брода М. В.

Тенденції організації самостійної роботи студентів з англійської мови

У статті розкрито тенденції організації самостійної діяльності студентів та відповідного оновлення змісту практики англійської мови, які розкривають пріоритети загальнолюдських і національних цінностей, демократизації та особистісної орієнтації навчання, забезпечення якості освіти. Водночас це передбачає впровадження ефективних технологій, реалізацію ефективних методів, форм, засобів самостійної навчальної діяльності студентів.

Ключові слова: самостійна робота студентів, суб'єкт навчальної діяльності, соціальне замовлення, гуманізація, демократизація, форми, методи, засоби самостійної роботи.

Брода М. В.

Тенденции организации самостоятельной работы студентов по английскому языку

В статье раскрыты тенденции организации самостоятельной деятельности студентов и соответствующего обновления содержания практики английского языка, которые раскрывают приоритеты общечеловеческих и национальных ценностей, демократизации и личностной ориентации обучения, обеспечения качества образования. Одновременно это предусматривает внедрение эффективных технологий, реализацию эффективных методов, форм, средств самостоятельной учебной деятельности студентов.

Ключевые слова: самостоятельная работа студентов, субъект учебной деятельности, гуманизация, демократизация, формы, методы, средства самостоятельной работы.

Конструювання педагогічної системи вищої освіти та перегляд пріоритетів у її побудові виявляється перш за все в успішній організації самостійної роботи студентів, керівництві їх самонавчанням, самовихованням, саморозвитком. Виявлені можливості для самостійного вивчення навчального матеріалу

студентом та виконання завдань свідчать про зміну ролі викладача, оскільки йдеться про пристосування змісту інформації до особливостей студентів та майбутньої діяльності.

Питаннями організації самостійної роботи студентів під час вивчення англійської мови в умовах трансформаційних процесів у вищій освіті займаються І. Гіренко [3], І. Задорожна [4], Н. Ушакова [7] та ін. Водночас сучасний стан розвитку тенденцій удосконалення змісту освіти у вищих навчальних закладах України не є остаточно визначеним. Не охарактеризовані зміни щодо його якісної побудови у підготовці майбутнього фахівця з урахуванням тенденцій, пов'язаних із сучасним соціальним замовленням та європейським вектором розвитку таких змін.

Мета статті – визначити тенденції в організації самостійної роботи студентів, пов'язані із сучасним соціальним замовленням, та охарактеризувати відповідні зміни в побудові змісту викладання англійської мови.

Проблеми демократизації освіти тісно пов'язані із самостійною роботою студентів. Жодна перебудова в освіті у напрямку демократизації неможлива без активізації самостійної роботи кожної особистості, що є учасником педагогічного процесу. Важливою умовою досягнення таких цілей є високий рівень саморегулювання.

Визначаючи європейський вектор такого удосконалення, сучасне соціальне замовлення обов'язково передбачає гуманізацію, демократизацію змісту навчальних дисциплін та його орієнтацію на національні цінності. Відтак найголовнішою тенденцією удосконалення змісту навчальних дисциплін у вищих навчальних закладах України, в т. ч. англійської мови, є гуманізація навчання, що передбачає вивчення матеріалу відповідно до індивідуальних особливостей, рівня підготовки, а також гуманізація стосунків, створення доброзичливої атмосфери у навчальному процесі.

Сформовані людиною уявлення про культурне, демократичне середовище, реалізація нею вибраного стилю життя, власних досягнень підтверджують її творчу природу, прагнення до свободи і самовираження,

самореалізації та стають основою гуманізму. Тому представники гуманістичної психології (А. Адлер, Е. Еріксон, А. Маслоу, К. Роджерс, Е. Фромм, К. Юнг) розвивали ідеї необхідності повноцінного успішного життя і втілення творчих сил людини, здатної адаптуватися до нових умов [6]. Водночас у вивченні навчальних предметів пріоритетною є моральність.

У реалізації всебічного розвитку людини В. Сухомлинський завжди наголошував на створенні умов для переживання нею радості праці, коли нерівність інтелектуальних можливостей не усвідомлюється як нещастя і навчання стає „благородним полем для постійного самовиховання і самовдосконалення” [5, с. 205], і відчуття радості самостійної праці сприяє формуванню високих моральних почуттів. Така активність духовного життя молоді людини, коли вона сама впливає на свою свідомість, стає принципом її духовного розвитку, і виховання відповідальності перед власним сумлінням за свої вчинки та засвоєння умінь бачити себе очима інших людей дозволяють ставити вимоги до самого себе [4, с.165].

З тенденцією гуманізації пов'язана необхідність забезпечувати етнізацію особистості, дбати про формування її патріотичної свідомості. Тому важливою тенденцією в організації самостійної роботи студентів є глибоке знання духовної спадщини народу та шанобливе ставлення до його культурних надбань, що забезпечує можливість вивчення змісту філологічних дисциплін шляхом засвоєння духовного багатства попередніх поколінь, участі у творенні цінностей життя свого народу.

Самостійна діяльність кожного студента є основною передумовою становлення його як суб'єкта демократичних стосунків. Суб'єкт діятиме як вільна особистість лише в позиції самостійної особистості. Тому ефективність дій суб'єкта залежить від особистого включення у діяльність, яка починається лише тоді, коли суб'єкт сам усвідомлює обмеженість наявних засобів діяльності і починає шукати нові, стає суб'єктом власної діяльності. Тоді ефективність самостійної роботи визначатиметься самоорганізацією,

саморозвитком, самоосвітою, і її результатом буде здатність справлятися із різними життєвими ситуаціями, розвиток.

На необхідності здійснення самостійного переносу знань у нову ситуацію та виявлення нової проблеми у знайомих умовах, нових функцій знайомих об'єктів, а також виявлення альтернативи традиційному вирішенню, комбінування відомих способів розв'язання по-новому, знаходження оригінальних шляхів виконання поряд з відомими іншими тощо вказують також інші дослідники змісту перетворювальної діяльності (О. Вишневський, О. Корсакова та ін.).

Самостійна діяльність студентів передбачає впровадження у навчальний процес таких форм, як індивідуально-масове навчання, робота в парах, робота в групах. Такі форми роботи допомагають створити умови для творчої діяльності студентів, пошуку ними оригінальних способів досягнення результату, реалізації психічних, духовних, соціальних чи фізичних функцій особистості на межі можливостей.

Включення студентів у самостійну діяльність, за спостереженнями методистів, передбачає впровадження у навчальний процес такої форми, як індивідуально-масове (за О. Вишневським) навчання, яке передбачає самостійне (іноді частково кероване) виконання завдань усіма студентами одночасно, в умовах, коли кожен працює над окремим завданням, а педагог має можливість допомагати студентам самостійно працювати, коригувати індивідуальні завдання, у разі необхідності пропонувати простіші чи складніші завдання, допоміжні засоби (зразок, алгоритм, схему), застосовувати певні стимули роботи.

Робота в парах (під час розв'язання задач з різних навчальних предметів, при взаємоаналізі, взаємоперевірці виконання завдань) передбачає усне або письмове виконання навчального завдання двома особами, керівництво з боку педагога роботою пари в умовах синхронної роботи всіх пар. Робота в групах, яка також є формою організації самостійної навчальної діяльності і є доброю практикою самореалізації, використання можливостей кожного учасника. Такі

форми самостійної роботи забезпечують велику міру самостійності кожного учасника виконання спільного завдання, розвиток почуття відповідальності за доручену ділянку роботи. Внесок кожного учасника парного виконання завдання також має бути помічений і відзначений. Тут дуже важливо для педагога бути тактовним і вміти оцінити результати як спільної роботи, так і кожного зокрема [2, с. 157].

Увага до мислення, способу діяльності молодих людей була характерною для позиції Г. Ващенка, який виділяв методи залежно від міри активності людини і поділяв їх на пасивні, напівактивні й активні [1]. Обговорення, доведення, узагальнення, аналіз фактів передбачають пошукові (напівактивні) методи навчальної діяльності; педагог створює ситуацію пошуку, пропонує проблемні завдання, забезпечує умови для обмірковування фактів, їхнє осмислення, обґрунтування гіпотез, сумнівів, доведення, і студенти випробовують різноманітні способи розв'язання проблем, вибирають найраціональніший, на їхню думку, варіант, висловлюють пропозиції, думки, зауваження, шукають зв'язки між явищами і процесами, визначають причини їхнього виникнення. Проблемно-пошукова вправа, проблемна бесіда, проблемно-пошукова практична робота, евристична бесіда, пошукова лабораторна робота значно впливають на їх розвиток і забезпечують напружену роботу кожного на межі можливостей, творчість, свободу у виборі підходів до розв'язання ситуацій.

Цілком самостійне вивчення проблеми на основі зібраних фактів, передбачення можливих шляхів розв'язання проблем, обмірковування способів їхньої перевірки, організацію певного дослідження передбачають творчі методи (активні): творча письмова робота, творча вправа, дослідницька робота. Вони дають широкий простір для фантазії, інтуїтивних здогадок, оригінального розв'язання ситуації і передбачають повну самостійність у роботі, тому найбільше сприяють розвитку творчої уяви, творчого мислення, вольових якостей та ін. [1, с. 9 – 57].

Самостійна робота стосується як аудиторної, так і позааудиторної діяльності та може здійснюватися як індивідуальна робота (ефективною є лише така робота в позааудиторний час), робота в парах чи групах.

Забезпечення творчості, самостійності, ініціативності студентів, нарощування здатності до нестандартного мислення й утвердження педагогічного світогляду студентів можливі лише за умови використання активних методів навчання. Звичайно, у педагогічному процесі застосовуються як активні, так і пасивні методи навчання. Останні у реалізації змісту педагогічних дисциплін використовуються задля відтворення, запам'ятовування інформації чи дії викладача, формування знань, умінь і навичок, контролю за діяльністю студента, аналізу та оцінювання його досягнень тощо. Зауважимо, що Г. Ващенко пасивність чи активність вважав головним критерієм ефективності роботи [1, с. 116]).

Зважаючи на те, що за мірою самостійності учнів чи студентів дослідники виділяють репродуктивні, пошукові та творчі методи навчання, основними рівнями самостійної роботи вважатимемо репродуктивний, пошуковий, творчий. У методиці навчання іноземних мов виділяють репродуктивний, напівтворчий і творчий рівні самостійної роботи [7, с. 143]. Це означає, що успішне засвоєння мовного матеріалу пов'язане із пошуковим і творчим рівнями самостійної роботи (за умови суб'єктності студента).

Якщо в ході практичної роботи репродуктивного характеру виконуються завдання за зразком, за аналогією, відпрацьовуються сформовані уміння і навички, то тут не виникає потреби обговорювати пропозиції, здогадки, обґрунтовувати і доводити твердження (репродуктивні методи стосуються стандартних ситуацій і не формують навички пошукової діяльності). Пошукові ж методи навчальної діяльності передбачають обговорення, доведення, узагальнення, аналіз фактів, і педагог створює ситуацію пошуку, пропонує проблемні завдання, забезпечує умови для обмірковування фактів, їх осмислення, обґрунтування гіпотез, сумнівів, доведення. Вони забезпечують напружену роботу кожного на межі можливостей, творчість, свободу у виборі

підходів до вирішення ситуацій, а також виконання навчальних завдань на найвищому рівні пізнавальної активності та самостійності, дають широкий простір для фантазії, інтуїтивних здогадок, оригінального вирішення ситуації.

Інтерактивні технології навчання саме акцентують увагу на застосуванні активних методів (пошукових, творчих). Наприклад, для обговорення дискусійних питань та чіткого аргументування визначеної позиції з обговорюваної проблеми часто використовується метод „Прес”, який може відбуватися в кілька етапів: 1) позиція (In my opinion...) – коли необхідно пояснити точку зору; 2) обґрунтування як доказ на підтримку вашої позиції (because...); 3) приклад або наведення фактів, які демонструють ці докази (for example...); 4) висновки як узагальнення своєї думки, заклик прийняти вашу позицію (that's why...).

У контексті Болонського процесу існує зв'язок між кількістю аудиторних занять та кредитами ECTS, та все ж перевага, як правило, надається самостійній роботі студентів, лекції набувають консультативного характеру. Заохочується навчання за індивідуальними планами, координується та коригується самостійна робота студентів, збільшується кількість курсів на вибір (та факультативних курсів). Починають набувати більшого значення (у плані активізації діяльності та творчої реалізації студентів) лабораторні, практичні та семінарські заняття.

Отже, основними тенденціями організації самостійної діяльності студентів та відповідного оновлення змісту англійської мови є пріоритет загальнолюдських і національних цінностей, демократизація та особистісна орієнтація навчання, забезпечення якості освіти на основі новітніх досягнень науки, культури і соціальної практики. Водночас це ставить проблему впровадження ефективних технологій, які забезпечують всебічний гармонійний розвиток особистості, реалізацію ефективних методів, форм, засобів самостійної навчальної діяльності студентів

Література

1. **Ващенко Г.** Загальні методи навчання : підручник [для педагогів] / Г. Ващенко. – К. : Укр. Видав. Спілка, 1997. – Видання перше. – 441 с.
2. **Вишневський О.** Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посібник для студ. вищ. навч. закладів / О. Вишневський. – 2-е вид., доопрац. і доп. – Дрогобич : Коло, 2006. – 608 с.
3. **Гіренко І. В.** Формування готовності студентів до самонавчання з іноземної мови / І. В.Гіренко // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. – Вип. 16. – 2010. – С. 63–69.
4. **Задорожна І. П.** Метод проектів у самостійній роботі майбутніх учителів з оволодіння англomовною компетенцією / І. П.Задорожна // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. – Вип. 16. – 2010. – С. 85–94.
5. **Сухомлинський В. О.** Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості // Сухомлинський В. О. Вибр. твори: в 5-ти т. – Т. 1. - К. : Рад. школа, 1976. – С. 55–206.
6. **Теория личности: познание человека** / С.Клонигер. – 3-е изд. – СПб: Питер, 2003. – 720 с.
7. **Ушакова Н. І.** Розвиток умінь самостійної діяльності в підручнику з мови навчання для іноземних студентів / Н. І.Ушакова // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. – Вип. 17. – 2010. – С. 140 – 149.

Broda M. V.

Tendencies in Organization of Students' Independent Work in English

The article reveals tendencies in organization of students' independent work and the relevant renovation of the subject content, exposing priorities of human and national values, democratization and personality-centered learning, education quality assurance. At the same time it presupposes implementation of effective educational technologies, methods, forms, means of independent educational activities.

Key words: students' independent work, agent of educational activity, humanization, democratization, forms, methods and means of independent work.

Відомості про автора

Брода Мар'яна Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри практики англійської мови Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Стаття надійшла до редакції 02.04.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.